

ХМЕЛЕВСЬКА Ольга Олександрівна,
начальник науково-дослідного відділу
науково-методичного забезпечення та
інтеграції в систему міжнародних
наукових досліджень наукового центру
Повітряних Сил, кандидат технічних
наук, старший науковий співробітник;
МОШАРЕНКОВА

Тетяна Володимирівна,
молодший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
психологічної підтримки та реінтеграції
персоналу наукового центру
Повітряних Сил Харківського
національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА І ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Українська національна і громадянська ідентичність є стрижневою передумовою забезпечення національної безпеки в умовах сучасної військової агресії росії проти України. Її постання як основи творення нації і суспільства починається з формування національної свідомості і самосвідомості особистості, національної гідності і взаємоповаги, що спирається на національні цінності, патріотизм, єдність та історичну пам'ять. Зважаючи на це, пріоритетним напрямом «Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року» [1] визначений розвиток системи кадрового забезпечення сфери утвердження української національної і громадянської ідентичності через національно-патріотичне, військово-патріотичне виховання, громадянську освіту на основі суспільно-державних (національних) цінностей України. Тобто формування соціально активних, відповідальних і зрілих особистостей – лідерів, з утвердженою українською національною і громадянською ідентичністю, здатних відстоювати інтереси української державності та вибудовувати у суспільстві культуру безпеки.

Важливим показником потенціалу стійкості держави і суспільства є ефективна система військового лідерства, концептуальні основи якої формуються та практично реалізуються в системі підготовки Сил оборони України (СоУ), яка, зі свого боку, відіграє надважливу роль у забезпеченні національної безпеки і посиленні спроможностей України у військовій сфері. Від того, у який спосіб вона організована, за якими принципами діє, залежить ефективність протидії держави відповідним загрозам, оскільки саме ця

складова здатна посилювати або послаблювати роботу інших національних систем у створенні та забезпеченні оптимальної моделі миру для України. З огляду на це, дослідження за тематикою військового лідерства в системі підготовки СоУ є актуальним завданням сьогодення.

Для дослідження зазначеного питання застосовувалась авторська анкета, яка була розроблена з опорою на матеріали Всеукраїнського опитування учнівської молоді та освітян з проблеми формування громадянської ідентичності [2]. Завдання дослідження: проаналізувати рівень сформованості лідерського потенціалу курсантів/-ток (сержантів/-ток) через розуміння ними сутності поняття «національна і громадянська ідентичність», а також його впливу на здатність «військових лідерів вести за собою в бою (операції), а також впроваджувати якісні зміни у професійну культуру військовослужбовців» [3]. Особливу увагу було приділено віковому розмаїттю, тому опитування передбачало участь представників/-ниць молодших і старших навчальних курсів одного із факультетів, а саме – другого та четвертого. Це дозволило зробити більш ширший зріз і подивитись усвідомленість цього питання у динаміці. Питання склалися із запропонованих респондентам/-ткам варіантів відповідей: одна частина з них містила відкриті запитання, інша – надавала можливість обрання декількох варіантів і ранжування. Результати були опрацьовані через програму Excel. Кількісні дані проаналізовані та інтерпретовані з використанням описової статистики.

У відповідях на перше питання щодо розуміння поняття «національна і громадянська ідентичність» 55 % опитуваних із четвертого курсу зазначили, що це особистісна якість, що формується на основі особистісних і суспільних цінностей та правових вимог держави, 27 % – феномен свідомого та активного громадянства, усвідомлення себе членом громадянського суспільства, 9 % – ототожнюють себе зі спільнотою громадян держави, 9 % не змогли дати чіткої відповіді. Така невизначеність може свідчити про відсутність глибшого усвідомлення зазначеного поняття та необхідність подальшої системної роботи в цій проблематиці. Відповіді курсантів/-ток (сержантів/-ток) другого курсу розподілилися рівними частинами (27 %) між особистісною якістю, сформованою на основі особистісних і суспільних цінностей та правових вимог держави, феноменом свідомого й активного громадянства та усвідомленням себе членом громадянського суспільства. Решта – 19 % зазначили про правову належність до певної країни.

На друге питання «Як національна і громадянська ідентичність впливає на лідерські якості?» було запропоновано вибрати декілька варіантів відповідей в залежності значимості. Суттєвих відмінностей між відповідями представників/-ниць другого і четвертого навчальних курсів не виявлено. Розподіл продемонстрував топ-5 відповідей: мотивує до дій та спонукає брати на себе відповідальність за майбутнє спільноти; сприяє формуванню психологічної та духовної стійкості, проактивної життєвої позиції і усвідомлення громадянської відповідальності; є фундаментом для

формування військових лідерів, здатних об'єднувати інших навколо спільних цілей та діяти в інтересах держави; визначає стиль управління; виховує стійкість, мужність, повагу до символів, здатність зберігати національну самоідентифікацію в умовах загроз.

Щодо значимих цінностей, які інтегруються через ідентичність та важливі для формування військового лідерства, було застосовано порядкову шкалу як результат ранжування ступеня важливості вимірювальної цінності. Наведемо відповіді з найбільшими кількісними показниками як на другому, так і четвертому навчальних курсах: відданість справі, забезпечення рівності та дотримання прав людини; дотримання норм військового та міжнародного права; патріотизм (служіння країні); моральна відповідальність за вчиня й навички своїх бійців і підрозділів; гідність та честь.

Важливим у колі питань було з'ясування того, які цінності, норми та переконання, на думку опитуваних, є найбільш дієвими інструментами впливу на особу/групу осіб в організаційній (корпоративній) культурі військового середовища та визначальними для формування його унікальності. З найбільшою кількістю відповідей у курсантів другого курсу посіли позиції – національні цінності, гендерні цінності та мова. У четвертокурсників – почуття гордості за незалежність і свободу, повага до держави, традиції. Погляди курсантів/-ток (сержантів/-ток) обох курсів стосовно позиції культура виявилися тотожними: вона набрала достатньо високий відсоток відповідей.

Цікавою була думка курсантів і в питанні «Яку роль грає національна і громадянська ідентичність у сучасному управлінні?». Серед відповідей курсантів другого курсу найбільший показник посіла відповідь – забезпечення механізму національної безпеки, у старшого курсу – відповіді розділилися між консолідацією суспільства та державотворенням (концептуальною основою для обґрунтування державної політики й з'ясування її меж).

Наприкінці опитування майбутнім офіцерам було запропоновано навести імена видатних військових діячів, чий внесок у становлення української державності залишився в історії назавжди та є для них прикладом для наслідування. Серед названих персоналій військовослужбовці зазначили як відомих українців, історичних постатей, так і сучасних військових діячів, які демонструють самовідданість державі у час боротьби з російським агресором за свободу і незалежність.

Відтак, проведене опитування, дає підстави сформулювати такі висновки. Маркерами національної і громадянської ідентичності для майбутніх офіцерів виступають громадянство, держава, громадянське суспільство, усвідомлення себе громадянином держави, що є її базовими показниками. Майбутні офіцери добре усвідомлюють, що вплив ідентичності на лідерські якості проявляється через формування ціннісних орієнтирів, оборонної свідомості і громадянської стійкості. Національна і громадянська ідентичність є фундаментальною основою лідерського потенціалу офіцера, що забезпечує свідому мотивацію захищати державу, високу моральність і патріотизм. Формує ціннісний стрижень, що перетворює професійні навички на лідерську компетентність,

здатність ухвалювати відповідальні рішення і вести за собою особовий склад, ініціювати і діяти в інтересах українського народу.

Список використаних джерел

1. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року: Постанова КМ України від 15 груд. 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

2. Громадянська ідентичність учнівської молоді на перетині суспільних змін : Препринт за результатами Всеукраїнського опитування учнівської молоді та освітян з проблеми формування громадянської ідентичності / І. Бех), Т. Окушко, Н. Харченко, Р. Малиношевський, А. Киреєва. Івано-Франківськ: «НАІР», 2024. 36 с. URL: chrome-extension://efaidnbmninnibpcsjpcglclefindmkaj/https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Patriotychno_vyhovannia/Soc_doslidzhen_nia/2026/analiticii-zvit-monitoring.pdf

3. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України Об'єднана визначальна публікація військовим організаційним структурам з порядку організації розвитку військового лідерства у ЗС України від 22 січ. 2024 р. Київ : Головне управління персоналу Генерального штабу ЗС України, 2024. 45 с.

ХМЕЛЬНИЦЬКА

Людмила Василівна,

доцент кафедри історії і культури
України та спеціальних історичних
дисциплін Університету Григорія
Сковороди в Переяславі, кандидат
історичних наук, доцент

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПОВЕРНЕННЯ ЦІЛІСНОГО ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ МИТЦІВ XVII–XIX СТОЛІТЬ

Формування національної ідентичності в умовах глобалізаційних викликів сучасності не можливе без впровадження нових інноваційних парадигм у дослідженні соціокультурної площини в тому числі історії культури українського народу, яка на сьогоднішній день може розглядатись як дієвий інструмент протидії ворожій ідеології із поширення російських впливів. На разі, актуальним є переосмислення історичного досвіду у вивченні питань пов'язаних із табуйованими в радянській історіографії темами вітчизняної історії, зокрема, коли мова йшла про представників української творчої інтелігенції різних часових періодів: поетів, письменників,